

pridni gospodarji že davnej gipsajo — gnoja v hlevih ali na gnojnih gipsati se niso še lotili. Naj bi tudi tega ne odlašali! Gotov dobiček jim bo! Mavec ali gips, če se potrosi včasih po gnoji, zadržuje naj rodovitnišo gnojno moč, koja sicer izpuhti in je pod imenom „gnjilca“ znana; mavec zadržuje presilno vrenje gnoja in ga ohrani, da ga ni vsaki dan manj. In vse to se opravi s kakimi perišči gipsa, koji ni drag, in stroške povrača 10krat ali tudi 20krat.

Naj bi tedaj naši gospodarji tudi gipsali gnoj, kakor gipsajo deteljša!

Za domače potrebe kaj.

Kako ravnati, kadar človeka griža napade.

Iz več krajev Krajskega slišimo, da bolehajo ljudje zlasti pa otroci za grižo, in da jih je tam pa tam že nekoliko pomerlo. Znabiti da je bolezen razširjena tudi po sosednih naših deželah, ker mali in veliki serpan in pa kimovec so tisti trije meseci, v kterih rada razsaja. Zatega voljo bi utegnili prav biti, da našim bravcem povemo, kako se ravnati v ti bolezni, dokler zdravnik ne pride. Toliko potrebnije se nam pa zdí par besedic govoriti od te bolezni, ker smo se te dni na potovanji po Gorenskem sami prepričali, kako grozno napačno ravnajo nekteri ljudje v ti bolezni; vroče močno vino, černo kavo (kofè) in pa cimet skupaj zmešajo in tako pijačo dajejo grižavim, od kterih že sama kri gré. To pa je ravno olje v ogenj! Zakaj? bomo berž razjasnili.

Griža se mora ločiti od navadne driske. Čeravno ste si v tem enake, da človeka na blato gonite, ste si vendar v poglavitnih stvaréh kakor noč in dan različne. Ni sicer nikoli in pri nobeni bolezni naš namen, ljudem zatega voljo kakošen poduk dajati, da bi sami sebe brez zdravnika ozdravljali, ker to je nevarno, kakor da bi otroku nož v roke dali. Vendar se bo po danih svetih lože ravnal, kdor ima saj poveršen zapopadek: kaj je prav za prav tista bolezen, ki nas nadležuje.

Griža je vnetnica ali prisad črev; debele čreva, posebno pa mastno ali ritno črevo so pri griži vnete. To je prvo in poglavitno, kar vsem, ki so za grižo bolni ali ki imajo z grižavimi opraviti, želimo prav terdno v glavo in serce vtisniti; nadjamó se, da potem, ko bojo to vedili, bojo lahko razumeli, kaj je pravo in kaj je napačno pri ozdravljanji. Griža je vnetje črev! še enkrat ponavljamo; tedaj je v črevah ogenj, v črevah gorí; — kdo bo tedaj, kdor ima zdravo pamet in noče bolnika umoriti, si upal svetovati ali dajati grižavemu kaj takega, kar ta ogenj še huje podpihuje, postavimo, vina, vinskega cveta, kave, cimeta ali kakoršne koli stvari, koja razgreva in draži vnete čreva!

Res je, da ne pride griža vselej mahoma, ker včasih ene dni bolnika le driska goni, ktero je že marsikdo zaterl in odpravil s kako vinsko in vročo pijačo. Al brez zdravnikovega sveta je nevarno kaj takega vžiti, zakaj me je med drisko in grižo ne more spoznati, kdor ni zdravnik. Gotove znamenja griže pa so: Bolnika mrazi, potem ga pa začne vročina kuhati bolj ali manj po stopnji bolezni; šiplje ga večkrat, pa ga spet jenja; na blato ga dere bolj ali manj pogostoma, včasih v 24 urah 10krat, 20krat, včasih tudi 100krat; od njega gré izperva rujavkasta, zelenkasta, rumenkasta, redka in smerdljiva soderga; kmali letí kakor voda od njega, potem žlezasta stvar, včasih plavajo kakor bele cunjice po blatu, večkrat je blato s kervjo zmešano, rada pa gré tudi sama čista kri od bolnika, po malem, za eno ali dve žljici na enkrat; tudi gnoj se izceja. Zato je griža dobila različne imena po tem, kar od bolnika gré: bela griža, rudeča (kervava) griža, černa griža itd. Je pa tudi griža in sicer zlo nevarna, pri kteri od bolnika nič ne gré, tiši ga zlo in napenja se zlo, pa nič ne pride od njega; to je tako imenovana suha griža in znamenje, da je vnetje po ritnem črevesu hudo in da se bolniku zapeka po črevih.

Ravno to tišanje, ki bolnika sili, da bi včasih v eno mero na posódi sedel, je eno poglavitnih znamenj griže, pa tudi tega, da je mastno črevo vneto.

Naj bi tedaj naši bravci si prvič to dobro vtisnili v glavo, da griža je prisadna ali vnetična bolezen.

(Konec sledí.)

Ogled po svetu.

Kristijani v Turčiji. (Dalje.)

Spisal Matija Majar.

Turek je že skoro vse južne kraje osvojil, koji so se nekadaj šteli k Serbiji; tu je stopil na carski prestol serbski v stari Serbiji

Knez Lazar (od leta 1371 do 1389), bivši pod Dušanom namestnik sremski i bačvanski, vladar krepek pa nesrečen; premesti prestol svoj v Prizren i venča (krona) se na prestol serbski i proglašuje se za cara serbskega, pa iz ponižnosti se ni nazival kraljem, temoč samo knezom. On spozna nevarnost, koja je žugala od Turkov Serbljem i vsem kristjanom, da bodo danes ali jutri vse premagali i podmanili, ako se jim združeno i krepko od početka ne zoperstavijo. Zato povabi vse sosedne narode v zvezo zoper Turke: Tverdka, kralja bosanskega, Sišmana, kralja bulgarskega, Balza albanskega, i Jana Kastriota skutarskega. Ko turski sultan Murat to zvé, se vzdigne z vojsko zoper kneza Lazara i njegove zveznike. Slavenska združena vojska se zbere na Kosovem polji 100.000 mož močna, Turkov je pa bilo 300.000. Obedve vojski, serbska in turska, se postavite na polji Kosovem jedna blizo druge; obedve se bojite osodno bitvo zgubiti; obedve se nadate, jo dobiti. Naj žalostnejši i naj nesrečnejši den v vsi serbski povestnici je 15. den junija leta 1389 — den nesrečne bitve na polji Kosovem.

Ravno ko ste vojski tako jedna proti drugi stale, se vname prevelika medsebojna nevošljivost v serbskih poglavarjih i se pooblasti velika nenavist najglavnejših serbskih vojvodov; zvlaste se spreta i zavadita dva zeta kneza Lazarja, Vuk Branković i Miloš Obilić zavoljo svojih žen. One ste se namreč hvalile z možema svojima; vsaka je terdila, da je nje mož močnejši i hrabriji. To zelò razdraži Vuka i on se začne truditi, da bi očernil Miloša knezu, tastu njenomu. Ravno ko ste vojski jedna proti drugi stale, pripoveda mu Vuk lažljivo, da je Miloš namenil izneveriti i izdati cara i carstvo. Knez Lazar je verjel to Vuku i osramoti Miloša javno pri gostii tisti den pred bitko kosovsko i imenuje ga, da je nevera i izdajavec. Miloš se razjari i razserdi na to, vstane od mize i reče: „Jutri bodemo vidili, knez! kdo je zvest, kdo je nevera i izdajavec — izdajavec sedi zraven tebe!“ Ko zjutra den zasvita, vstane Miloš, vzeme seboj še dva prijatelja Milana Topličana i Ivana Kosančića i odide v tabor turski, noseč sulico k zemlji obernjeno na znamenje, da se hoče Turkom predati, i terja, da ga pusté k samemu sultanu Muratu pod šotor, pa da stori, kar je naumel. Ko stopi pod šotor sultanov, se pripogne, da mu poljubi (kušne) roko, al v tisti mah potegne skrit nož iz nederja i prebode sultana Murata tako, da so mu se izsule čreva iz trebuha. S tem je hotel zmešati i ostrašiti vojsko tursko, i Serblje, ko bi to zvedili, bolje pobuditi, da serčneje planejo na Turka. Pa vojska serbska, neznaoč, kam se je Miloš podjal, misli, da je zares prešel k Turkom i izneveril i izdal cara svojega, se nekako zbuni i zavzame. Ko stopi Miloš iz šotora Muratova, ga Turki zagrabiyo, premagajo i zvežejo. Sadaj je divjala i žurila bitva naj okrutnejše. Voj (Schlachtflügel), kteremu je zapovedoval knez Lazar sam, se je deržal verlo hrabro, pa drugi, kterega je vpravljaj Vuk Branković, nagne bežati; sam Vuk je bil prvi, koji je z ostrogami podbadal svojega konja, da izdirja iz bitke. Blizo ob osmih zvečera se vtrudi konj, kterega je jezdil knez Lazar; zato skoči raz njega, da bi se vsedel na drugega. Vojska, vidivši

(kterega popolnoma nadomestuje) za mnogotere jedila in pijače, postavimo, za punč, kteremu deli še prijetnejši slaj od limoninega soka.

Za domače potrebe kaj.

Kako ravnati, kadar človeka griza napade. (Konec.)

Drugo je, naj bi vzroke bolezni dobro poznali in se jih ogibovali kar koli je moč, kadar v kakošnem kraju griza razsaja. V gorkih poletjih in posebno v vročih krajih se mesca malega in velikega serpana in kimovca rado napravi v zraku neko posebno skrunilo, da potem ljudje, če se prehlade, nezrelo sadje uživajo ali sicer nezmerno živé, se stogoté ali zlo prestrašijo, za grizo zbolijo, kar bi se sicer ne bilo zgodilo, ako bi one posebne kužnine v zraku ne bilo. Zatega voljo ni grize vsako leto, čeravno se ljudje prehlajajo, nezrelo sadje uživajo itd.

Kadar se je griza pritepla v kak kraj, ni čuda, da otroci pa tudi odraseni zbolé, ki bosí ali sicer slabo oblečeni okoli hodijo, posebno zvečer in pa zjutraj, kadar je hladno, podnevi pa vroče; ni čuda, ak polegajo po rosni in hladni travi; ni čuda, da ženice in delavci na polji zbolé, ki se vroči in potni napijó merzle vode, itd. Prehlajenje dela grizo po sto potih. Naj bi to posebno stariši si dobro zapomnili, in ne pušali zvečer in zjutraj ali ob deževnem in hladnem vremenu bosih otrok in otrok v samih srajcah okoli letati, če jih nočejo na parah imeti. Sploh je bolje se potiti kakor prehladiti se. Nezrelo sadje škoduje, pa tudi zrelo nezmerno vžito, in vsaka druga nezmernost v jedi in pijači. — Tudi naj se ne togotí in ne jezí in preveč ne žaluje, kdor želi zdrav ostati ob grizi. — Griza se sicer ne more prav za prav k nalezljivim boleznim šteti; vendar se utegne tudi nalesti v takih okoljšinah, kjer v nizkih in soparnih hišah eden ali več grizavih se očaja in se smerad ne odpravlja, hiša ne prevetruje in sploh za dobro sapo ne skerbi; tudi po kahljah in sekretih se zamore nalesti; dobro je tedaj, če ima grizav človek vse to sam za se.

Kdor je vzroke bolezni spoznal, bo vedil tudi živeti, da ne zbolí. Gorka obleka, posebno zjutraj in zvečer, je potrebna; ne škoduje kos flanele ali židana ruta okoli trebuha prevezana; zmerno življenje v vsem je potrebno.

Kakor hitro pa človeka, otroka ali odraslega, driska napade, ga mraz strese, po čevih šipati začne, naj gré berž v posteljo in v postelji naj ostane, da se spotí. Pri otrocih, za kterimi ne more zmiraj kak varh ali kaka varuška biti, je vselej naj bolje, da se berž spravijo v posteljo in v postelji obderžé, da se zunaj ne prehlade. Odenejo naj se pa kar je prav, da v presilni soparici ne ležé; čez trebuh naj imajo kaj gorkega; k potrebi naj grejo na kahljo, ktera se berž s pokrovom pokrije in vèn nese in čisto pomije; le če hiša in sekret ni sta na sapi in se bolnik vselej dobro obleče, zamore vènití k potrebi, pa varovati se je zmiraj prehlajenja.

Pervo je tedaj gorka postelja. Drugo je: postiti se in nič uživati razun čiste juhe (župe), ali če juhe ni, kakega redkega močnika (soka) po malem. Mnogokrat pokvarjeni želodec, vselej pa vneto črevo ne more prenesti navadnih jedil; — nikoli nobenemu bolniku ni še škodovalo, ako je stradal; večkrat pa je pohujšalo bolezen ali pa se je povernila, če je bolnik se pregrešil v jedi. Tretje pa je, da bolnik vživa takošnih pijač, večkrat pa po malem na enkrat in vselej toplih, ktere ne dražijo črev, ampak vnetje v njih tolažijo in jim nadomestujejo žlem (Schleim), kterega po grizi zgublajo; zato se prileže takim bolnikom mandeljnova voda (na polič vode se vzame kakih 15 sladkih olupljenih mandeljnov in s cukrom vred se naredí mandeljnova voda) ali ječmenova voda, ajbševa voda, salepova voda; vse pa se mora toplo uživati. V kervavi

driski je pomagalo že tudi, če je bolnik spil kozarček mleka berž spod krave. — Če bolnika posebno zlo k potrebi tiši, mu potolaži to tišanje, ako se morska goba v toplo mleko pomoči in mu na ritnik položi; tudi dobro dé, ako se v kahljo dene otrobov ali ječmena in polije s kropom, potem pa se vsede bolnik na-njo, da mu topla, pa ne prevroča, soparica gori hlapí in bolečine tolaži, ki so včasih tako hude, da potisnejo črevo vèn.

Na pomoč poklicani zdravnik bo dal še družih zdravil, kakor bo presodil natoro bolezni. Naš namen ni, se tukaj dalje v poduk ozdravljanja spuštati; dosti je, ako se le to stori, kar smo tú svetovali; že samo to bode večkrat pomagalo, nikoli pa ne bo škodovalo, in gotovo bo poklicani zdravnik vselej vesel, ko pride in sliši, da se je z bolnikom tako ravnalo kakor je tú svetovano bilo, — lože bo potem še z drugimi zdravili bolezen popolnoma premagal.

Starozgodovinske čertice.

Pristavek k članku o legi in pomenu rimsko-slovenske postaje „Pultavia“.

V omenjenem članku sem rekel sledivši Reiharda in Muharja, da je Pultavia stala na petujskem polji med sv. Lorencem in Cirkovcami kraj reke Pultske, in da je rimska cesta deržala iz Celeje v Petovium skoz Polčane, dravinsko dolino, Monsberg, Goro (Maria Neustift) ali pa čez hrib od Studenic proti Cirkovcam čez reko Pultsko. Akoravno mi niso miljski kamni te ceste poterjevali, sem se vendar deržal muenja gori omenjenih učenih starinoslovcov, pustivši tanjšo preiskavo na čas šolskih vakanc. Od 5. do 19. avgusta sem prehodil vse to okrožje, in primeri se, da se v Čadramu snidem z gosp. Knablom, kteri je iz enakega namena po ti okrajini potoval. Veselilo me je od njega zvediti, da je rimsko cesto od Celeje v Petovium izsledil, in še ostanke te ceste na več krajih našel. Pridružim se mu, in tako sva skupaj tracirala cesto od Vojnika (Hochenegg) do Petuja. Kar sva zvedila, naj oznanijo „Novice“. Cesta je deržala iz Celeje skoz Vojnik, Frankolovo (Sternstein), Verpete, Tesno, Rove, Beli potok proti sv. Križu, tako zvani Kreuzberg. V tí okrajini je brez dvombe stala „Mutatio Lotodos“, ker tukaj se je našel miljsk kamen in drugi rimski spomeniki, med drugimi eden, na kterem so simboli solnčnega božanstva: leva in sokola viditi. Te spomenike so dali gosp. Pinter, farmešter pri sv. Lorencu v Stranica, v steno farofa vzdati, in zaslužijo za tega del očitno pohvalo.

Od onod je dalje cesta deržala čez zrečko jamo (dolnje Zreče), Vezino, sv. Barbaro, Malahorno, Dobrovo do stražkega Kogeljna. Od sv. Barbare do stražkega Kogeljna še se pozna 14 stopinj široka zidana cesta, in na dobrovskih njivah se pogostoma izkopujejo dnarji rimski, strešni cegli, z apnom zmešano kamenje, fibule, urne, in druge stvari rimskih starin. Pod stražkim Kogeljnom je utegnula nekdanj statí „Mansio Ragando“. Še sedaj prebivavci okolice čadramske pripovedujejo, da je v Dobrovi, sedaj v veliki goši pod Stražem stalo „belo mesto“. Odosod je cesta šla skoz Vogovec, Gladomes, sv. Wencel, gornjo Ložnico, Fošt na bistriško polje. Povsod se sledovi še najdejo, posebno lepo na Nendeljnovi njivi zunaj slov. Bistrice tam, kjer ulani imajo jezdarsko šolo. Vendar ni se je slov. Bistrice dotaknila, ampak je deržala po travnikih in njivah memo Formaherovega skednja proti zahodni strani pustivši Novoves na desnem, skoz jarugo (Thaleinschnitt) hriba, na kterem cerkev sv. Jožefa stoji. V goši kmeta Kobale-ta se spet lepo ohranjeni sledovi najdejo. Pred freisteinskim ribnikom se je zedinila z denešnjo cesto, ktera iz slov. Bistrice do pragerskega kolodvora pelja. Vendar rimska cesta ni tam deržala do celega, temoč se je na sredi loga Velenjeka ognila na levo proti gradiču Pragerhof,